

Sporda liderliğe sosyal kimlik yaklaşımı

Ender Ali ULUÇ¹ , Şenay Şule YURTDAS²

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ayvacı Meslek Yüksekokulu, Çanakkale, Türkiye

²Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, Türkiye

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.8344852

Gönderi Tarihi/ Received:
05.02.2023

Kabul Tarih/ Accepted:
10.06.2023

Online Yayın Tarihi/ Published:
20.09.2023

Öz

Araştırmada spor takımlarında kimlik liderliğinin, takım üyelerinin paylaştıkları sosyal kimlik üzerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın örnekleme, Çanakkale ilinde takım sporları yapan, lisanslı, 182'si erkek, 154'ü kadın 336 sporcudan oluşmaktadır. Sporcuların sosyal kimlik düzeylerini belirlemek için Sporda Sosyal Kimlik Ölçeği kullanılmıştır. Sporcular ayrıca, Kimlik Liderlik Ölçeği ifadelerini yanıtlayarak antrenörlerinin kimlik liderlik davranışlarını değerlendirmişlerdir. Normal dağılım varsayımları sağlanmıştır. Bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi, sporcuların sosyal kimliklerinin incelendiği ön analiz aşamasında kullanılmıştır. Basit doğrusal regresyon analizi kullanılarak kimlik liderliğin sosyal kimliğe etkisi belirlenmiştir. Öncesinde Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Post hoc analizinde Games-Howell testi, anlamlılık düzeyinde Bonferroni düzeltmesi yapılarak kullanılmıştır. Araştırmada sporcuların sosyal kimliklerinin, antrenörlerinin kimlik liderlik davranışları ile pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır. Antrenörlerin kimlik liderlik davranışlarının sporcuların sosyal kimlikleri üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu ve antrenörlerin kimlik liderlik davranışlarındaki bir birimlik artışın sporcuların sosyal kimliklerini 0,55 birim artırdığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, grup üyelerinin paylaştığı sosyal kimliğe kimlik liderliğinin rolü ve liderliğe sosyal kimlik yaklaşımının spor bağlamında etkinliği desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Grup dinamiği, kimlik liderlik, sosyal kimlik

Social identity approach to leadership in sport

Abstract

Purposes of the research is to examine the effects of identity leadership on the social identity shared by team members in sports teams. A total of 336 athletes, including 182 men and 154 women, who were licensed, who were engaged in team sports in Çanakkale, participated in the research. Athletes responded to Social Identity Scale for Sport and Identity Leadership Inventory. In the study, the data were distributed normally. In the pre-analysis phase, independent sample t test and one-way analysis of variance were applied. Pearson correlation analysis and simple linear regression analysis were used. For post-hoc analysis, the Games-Howell test was administered with Bonferroni correction. In the study, the social identities of the athletes and the identity leadership behaviors of their coaches were found to be positively related. The identity leadership behaviors of the coaches positively affected the social identities of the athletes. The one-unit increase in the identity leadership behaviors of the coaches increased the social identities of the athletes by 0.55 units. The role of identity leadership in the social identity shared by the group members and the effectiveness of the social identity approach to leadership in the context of sports were supported.

Keywords: Group dynamics, identity leadership, social identity

Sorumlu Yazar/Corresponded Author: Ender Ali ULUÇ, **E-posta/e-mail:** enderali@comu.edu.tr
The Extended English Abstract is located the end of the Article.

GİRİŞ

Bireyler, ait oldukları grupları yaş, cinsiyet, bir aktivite topluluğu veya bir spor takımı gibi- düşündüklerinde yalnızca bu grupların birer parçası olduklarını değil, bu grupların da kendilerinin bir parçası olduğunu hissetmektedirler. Kısmen de olsa bu grup üyelikleri bireylerin kimlikleri (“kim oldukları” ya da “kim olmadıkları”) hakkında bilgi sağlarken; aynı zamanda duygularını da şekillendirmektedir. Bir gruba ait olma bilgisinden ortaya çıkan bu duygu ve düşünceler, sosyal kimliği oluşturmaktadır (Scheepers & Ellemers, 2019). Sosyal kimlik “bir bireyin benlik kavramının, bir sosyal gruba (veya gruplara) üyeliğine ilişkin bilgisinden ve bu üyeliğe atfedilen değer veya duygusal önemden kaynaklanan kısmı” olarak tanımlanmaktadır (Tajfel, 1978). Grup üyeleri tarafından paylaşılan ortak bir sosyal kimlik, grubun belirli davranışlarını tanımlayarak, ortak bir inanç, duygu ve düşünce altında grup üyelerinin eylemlerinin yönünü belirlemektedir (Slater ve ark., 2019). Reicher (2017), göre belirli bir grup tarafından paylaşılan sosyal kimlik, grup süreçlerinde bireylerin (grup üyelerinin) davranışlarını desteleyen bir yaklaşımdır.

Liderliğe sosyal kimlik yaklaşımı, liderlerin grubun kimliğini temsil ettiklerini, grubun ortak çıkarlarını ilerlettiği, grup kimliğini inşa etmekte aktif rol oynadığı ve grubun kimliği ve kimliğin içeriğini tanımladığı ve şekillendirdiği, grubun kimliklerini somut şekilde yaşamalarını sağlayan ve gerçeğe dönüştüren faaliyetler ürettiği sosyal bir etki sürecini savunmaktadır (Stevens ve ark., 2021). Liderlerin takipçilerini etkileme süreçlerini inceleyen önceki araştırmalar, liderlerin ruh hali ve duygu durumlarının takipçilerine eşzamanlı olarak bulaşabileceğini ve bir görevi paylaşan grup üyelerinin arasında ortak bir grup ruh halinin oluşabileceğini (Sy & Choi, 2013) ortaya koymuştur. Ayrıca liderlerin pozitifliği (Avery ve ark., 2011) ve umutlarının (Norman ve ark., 2005) takipçileri üzerinde bulaşıcı etkiye sahip olabileceği belirtilmiştir. Haslam ve arkadaşları (2020), lider-takipçi etki sürecinde grup kavramına odaklanarak liderliğin, liderler ve takipçilerinin birlikte ürettiği bir süreç olduğuna dikkat çekmişlerdir. Buna göre liderlik daha çok, “bizlik”, “biz” duygusuyla yürütülen bir süreçtir. Bu yaklaşımda liderler ve takipçiler, ortak bir sosyal grubun üyeleri olduklarını ve ortak bir sosyal kimliği paylaştıklarını kabul etmektedirler. Bu durum ayrıca takipçilerde takımın menfaati doğrultusunda davranış sergileme isteği uyandırmaktadır. Steffens ve arkadaşları (2014), liderliğe benzer bir tanım getirerek, takipçilerin grubun veya takımın ortak hedeflerine katkıda bulunmak istemelerini sağlayan bir sosyal etki süreci olduğunu öne sürmüşlerdir. Liderliğe sosyal kimlik yaklaşımı liderlerin, grubun sosyal kimliğini tanıma ve grup üyelerinin inançlarını, değerlerini ve davranışlarını şekillendirme süreci olarak

açıklanmaktadır. Liderlerin etkinliği, ortak bir sosyal kimlik yaratma, iletme, temsil etme ve paylaşılan ortak kimliği etkin bir şekilde yönetme yeteneğine bağlıdır. Bu yaklaşıma göre liderler, grup üyelerinin inançlarını ve davranışlarını şekillendiren bir etki süreci yaratmaktadır (Reicher ve ark., 2018).

Son yıllarda sosyal kimlik yaklaşımı, sporda liderlik açısından potansiyelini ve uygulanabilirliğini öneren bir dizi araştırma ile daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır (Fransen ve ark., 2016; Turkey ve ark., 2020; Stevens ve ark., 2021). Ancak liderliğe sosyal kimlik yaklaşımına dair araştırmalar henüz sınırlı sayıda kalmıştır. Bu nedenle, bu araştırma spor takımlarında kimlik liderliğinin, takım üyelerinin paylaştıkları sosyal kimlik üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca sosyal kimlik liderliğinin spor takımlarındaki önemini ve etkisini anlamamıza katkı sağlayarak, spor liderliği alanında çalışmaların yapılmasına yönelik önemli bir yol haritası sunmayı hedeflemektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın metodu

Bu araştırma, lider-takipçi arasındaki dinamik etki sürecini grup kavramıyla açıklamayı amaçlamaktadır. Araştırma, nicel bir araştırma olarak tasarlanmış ve nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile desenlenmiştir.

Liderliğe sosyal kimlik yaklaşımı liderlerin, grup üyelerinin paylaştığı ortak bir sosyal kimlik oluşturmadaki rolünü ve grup kimliğinin temsilcisi olduklarını vurgulamaktadır. Bu nedenle araştırma örnekleminin seçiminde belirli kriterler gözetilmiştir:

1. Araştırmanın örneklemini, sosyal kimliği grup süreçlerinde açıklayabilmek için takım sporları yapan sporculardan oluşturulmuştur.
2. Liderin, grup kimliğinin temsilcisi olduğu inancını yansıtabilmek için takım sporcularının en az 1 yıldır aynı antrenör ile çalışıyor olmalarına dikkat edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini, en az 1 yıldır aynı antrenör ile çalışıyor olan, lisanslı, takım sporları yapan 18 yaş ve üzeri sporculardan basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiştir.

Araştırma grubu

Araştırmanın, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 29.12.2022 tarih ve 23/23 sayılı karar ile Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu ilkelerine uygun olduğuna karar verilmiştir (Proje no: 2022-YÖNP-1028).

Araştırma grubu, Çanakkale ilinde takım sporları yapan, en az 1 yıldır aynı antrenör ile çalışıyor olan, lisanslı, 182'si erkek, 154'ü kadın 336 sporcudan oluşturmaktadır. Araştırma grubuna ilişkin bilgiler tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Sporcuların demografik bilgileri

		f	%
Cinsiyet	Erkek	182	54,2
	Kadın	154	45,8
Yaş	18-23	137	40,8
	24-29	129	38,4
	30 ve üzeri	70	20,8
Spor yılı	5 ve altı	173	51,5
	6-10	94	28,0
	11 ve üzeri	69	20,5
Toplam		336	100,0

Sporcuların 182'si (%54,2) erkek, 154'ü (%45,8) kadındır. Sporcuların %40,8'i 18-23 yaş aralığında, %51,5'i 5 yıl ve daha az zamandır spor yapmaktadır.

Veri toplama araçları

Araştırmada sporcuların demografik bilgilerini içeren kişisel bilgi formu, sporda sosyal kimlik ölçeği ve kimlik liderlik ölçeği kullanılmıştır.

Sporda Sosyal Kimlik Ölçeği, Bruner ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilmiş, Bruner ve Benson (2018), tarafından yeniden düzenlenmiştir. 9 madde ve üç alt boyuttan (bilişsel merkeziyet, grup içi bağlar ve grup içi etki) oluşan 7'li likert ölçek (1 “Hiç uygun değil” –7 “Tamamen uygun”), Turkey ve arkadaşları (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Uyarlama çalışmasında 5'li likert tipinde (1 “Kesinlikle katılmıyorum” –5 “Kesinlikle katılıyorum”) derecelendirilen ölçek, orijinal formuyla aynı üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı tek faktörlü yapıda 0,96 ve üç faktörlü yapıda grup içi bağlar boyutu için 0,92, bilişsel merkeziyet boyutu için 0,89 ve grup içi etki boyutu için 0,95 şeklindedir. Araştırmada ölçeğin tek faktörlü ve üç faktörlü yapısına ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Tek faktörlü yapıda ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,95, üç faktörlü yapıda grup içi bağlar boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,88, bilişsel merkeziyet boyutunun 0,86 ve grup içi etki boyutunun 0,88 olarak elde edilmiştir.

Kimlik Liderlik Ölçeği, Steffens ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilmiş, Akfırat (2017) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 7'li likert ölçek (1 “Hiç katılmıyorum” –7 “Tamamen katılıyorum”), toplam 15 madde ve 4 alt boyuttan (grup bir örnekliliği, kimlik ilerleticiliği, kimlik girişimciliği ve kimlik etkinlik düzenleyiciliği) oluşmaktadır. Ölçeğin iç

tutarlılığına ilişkin hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı dört faktörlü yapıda, grup bir örnekliliği boyutu için 0,84, kimlik ilerleticiliği boyutu için 0,80, kimlik girişimciliği için 0,87 ve kimlik etkinlik düzenleyiciliği için 0,87 şeklindedir. Araştırmada ölçeğin toplam ve dört faktörlü yapısına ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Ölçek toplam iç tutarlılık katsayısı 0,98, dört faktörlü yapıda grup bir örnekliliği boyutunun iç tutarlılık katsayısı 0,94, kimlik ilerleticiliği boyutunun 0,93, kimlik girişimciliği boyutunun 0,92 ve kimlik etkinlik düzenleyiciliği boyutunun 0,91 olarak elde edilmiştir.

Verilerin toplanması/işlem yolu

Belirli kriterler gözetilerek seçilen sporculara anket uygulaması, Google formlar aracılığıyla yapılmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen sporculara, araştırmanın konusu ve anketin nasıl yanıtlanması gerektiği hakkında açık bilgi verilmiştir. Sporculara ayrıca, sporda sosyal kimlik ölçeği ifadelerini *kendilerini* düşünerek, kimlik liderlik ölçeği ifadelerini *liderlerini (antrenörlerini)* düşünerek yanıtlamaları gerektiği açıklanmıştır.

Verilerin analizi

Araştırmada SPSS 26 programı kullanılmıştır. Verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri -1,5 ile +1,5 aralığında elde edilerek normal dağılıma uygun görülmüştür. Yap ve Sim (2011), göre çarpıklık ve basıklığın 3 değerinden uzaklaşmasıyla normalliğin sıfır hipotezi reddedilebilmektedir. Ön analizde, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA), sporcuların sosyal kimliklerinin karşılaştırılmasında kullanılmıştır. Kimlik liderliğinin sosyal kimliğe etkisini test etmek için basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Öncesinde Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Eşit olmayan grup büyüklükleri ve varyans homojenliği ihlallerine karşı duyarlı Games-Howell post hoc testi (Dunnett, 1980), anlamlılık düzeyinde Bonferroni düzeltmesi yapılarak kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Sporcuların cinsiyetlerine göre sporda sosyal kimlik düzeyleri

	Cinsiyet	N	Ort. ± Ss	t	p
Sosyal kimlik	Erkek	182	3,82 ± 0,93	5,81	0,00*
	Kadın	154	3,18 ± 1,04		
Grup içi bağlar	Erkek	182	3,85 ± 0,96	5,62	0,00*
	Kadın	154	3,20 ± 1,11		
Bilişsel merkezîyet	Erkek	182	3,80 ± 0,97	5,63	0,00*
	Kadın	154	3,17 ± 1,04		
Grup içi etki	Erkek	182	3,81 ± 0,97	5,51	0,00*
	Kadın	154	3,18 ± 1,09		

Bağımsız örneklem t testi

*p≤0,05

Sporcuların cinsiyetlerine göre sosyal kimlik toplam ve grup içi bağlar, bilişsel merkeziyet, grup içi etki boyutlarında anlamlı farklılık saptanmıştır ($p \leq 0,05$). Sonuçlar, erkek sporcuların sosyal kimlikleri ve grup içi bağları, grup içi etkileri ve bilişsel merkeziyetlerinin kadın sporculardan yüksek olduğunu göstermiştir.

Tablo 3. Sporcuların yaşlarına göre sporda sosyal kimlik düzeyleri

	Yaş	n	Ort. $\pm$ Ss	F	p	Fark
Sosyal kimlik	18-23 ¹	137	3,04 $\pm$ 0,94	32,54	0,00*	2,3>1**
	24-29 ²	129	3,97 $\pm$ 0,85			
	30 ve üzeri ³	70	3,66 $\pm$ 1,11			
Grup içi bağlar	18-23 ¹	137	3,09 $\pm$ 1,01	26,71	0,00*	2,3>1**
	24-29 ²	129	3,98 $\pm$ 0,91			
	30 ve üzeri ³	70	3,67 $\pm$ 1,16			
Bilişsel merkeziyet	18-23 ¹	137	3,02 $\pm$ 0,96	32,29	0,00*	2,3>1**
	24-29 ²	129	3,97 $\pm$ 0,88			
	30 ve üzeri ³	70	3,60 $\pm$ 1,10			
Grup içi etki	18-23 ¹	137	3,02 $\pm$ 1,00	31,03	0,00*	2,3>1**
	24-29 ²	129	3,96 $\pm$ 0,88			
	30 ve üzeri ³	70	3,70 $\pm$ 1,14			

Tek yönlü varyans analizi

* $p \leq 0,05$

**Games-Howell testi $p \leq 0,016$ düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir.

Sporcuların yaşlarına göre sosyal kimlik toplam [$F_{2,333}=32,54$, $p \leq 0,05$] ve grup içi bağlar [$F_{2,333}=26,71$, $p \leq 0,05$], bilişsel merkeziyet [$F_{2,333}=32,29$, $p \leq 0,05$], grup içi etki [$F_{2,333}=31,03$, $p \leq 0,05$] boyutlarında anlamlı farklılık saptanmıştır. Levene testi sonuçları, varyansların homojenliğinin anlamlı olmadığını göstermiştir [$F_{2,333}=11,06$, $p < 0,05$, sosyal kimlik; $F_{2,333}=9,64$, $p < 0,05$, grup içi bağlar; $F_{2,333}=8,00$, $p < 0,05$, bilişsel merkeziyet; $F_{2,333}=11,53$, $p < 0,05$, grup içi etki]. Bu sebeple farklılığın kaynağını belirlemek için Bonferroni düzeltmesi yapılarak Games-Howell testi uygulanmıştır. Games-Howell testi sonuçları, 18-23 yaş sporcularda anlamlı farklılık göstermiştir (düzeltilmiş $p \leq 0,016$). 18-23 yaş sporcuların sosyal kimlikleri ve grup içi bağları, grup içi etkileri ve bilişsel merkeziyetlerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4. Sporcuların spor yıllarına göre sporda sosyal kimlik düzeyleri

	Spor yılı	n	Ort. ± Ss	F	p	Fark
Sosyal kimlik	5 ve altı ¹	173	3,09 ± 0,93	39,67	0,00*	2,3>1**
	6-10 ²	94	3,93 ± 0,87			
	11 ve üzeri ³	69	4,08 ± 1,00			
Grup içi bağlar	5 ve altı ¹	173	3,11 ± 1,00	35,04	0,00*	2,3>1**
	6-10 ²	94	3,96 ± 0,93			
	11 ve üzeri ³	69	4,09 ± 1,02			
Bilişsel merkeziyet	5 ve altı ¹	173	3,07 ± 0,96	38,88	0,00*	2,3>1**
	6-10 ²	94	3,90 ± 0,90			
	11 ve üzeri ³	69	4,08 ± 0,98			
Grup içi etki	5 ve altı ¹	173	3,09 ± 0,99	35,15	0,00*	2,3>1**
	6-10 ²	94	3,91 ± 0,88			
	11 ve üzeri ³	69	4,07 ± 1,07			

Tek yönlü varyans analizi

*p≤0,05

**Games-Howell testi p≤0,016 düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir.

Sporcuların spor yıllarına göre sosyal kimlik toplam [$F_{2,333}=39,67$, $p\leq 0,05$] ve grup içi bağlar [$F_{2,333}=35,04$, $p\leq 0,05$], bilişsel merkeziyet [$F_{2,333}=38,88$, $p\leq 0,05$], grup içi etki [$F_{2,333}=35,15$, $p\leq 0,05$] boyutlarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Levene testi sonuçları, varyansların homojenliğinin anlamlı olmadığını göstermiştir [$F_{2,333}=4,58$, $p<0,05$, sosyal kimlik; $F_{2,333}=5,24$, $p<0,05$, grup içi bağlar; $F_{2,333}=3,62$, $p<0,05$, bilişsel merkeziyet; $F_{2,333}=7,46$, $p<0,05$, grup içi etki]. Bu sebeple farklılığın kaynağını belirlemek için Bonferroni düzeltilmesi yapılarak Games-Howell testi uygulanmıştır. Games-Howell testi sonuçları, spor yılı 5 yıl ve altı olan sporcularda anlamlı farklılık göstermiştir (düzeltilmiş $p\leq 0,016$). Spor yılı 5 yıl ve altı sporcuların sosyal kimlikleri ve grup içi bağları, grup içi etkileri ve bilişsel merkeziyetlerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5. Sporcuların sosyal kimlik düzeyleri ile antrenörlerinin kimlik liderlik davranışları arasındaki ilişki

	Sosyal kimlik	GİB	BM	GİE
Kimlik liderlik	0,89**	0,86**	0,87**	0,85**
Grup birörnekliliği	0,89**	0,86**	0,86**	0,85**
Kimlik ilerleticiliği	0,88**	0,85**	0,85**	0,83**
Kimlik girişimciliği	0,87**	0,84**	0,84**	0,83**
Kimlik etkinlik düzenleyiciliği	0,87**	0,84**	0,84**	0,83**

GİB: Grup içi etki, BM: Bilişsel merkeziyet, GİE: Grup içi etki

**p≤0,01

Sporcuların sosyal kimliklerinin antrenörlerinin kimlik liderlik davranışları ile ilişkisi Pearson korelasyon analiziyle incelenmiş ve sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir. Sonuçlar, sporcuların sosyal kimliklerinin antrenörlerinin kimlik liderlik davranışları ile pozitif, anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermektedir ($r=0,89$, $p\leq 0,01$). Antrenörlerin grup birörnekliliği ($r=0,89$, $p\leq 0,01$), kimlik ilerleticiliği ($r=0,88$, $p\leq 0,01$), kimlik girişimciliği ($r=0,87$, $p\leq 0,01$) ve kimlik etkinlik düzenleyiciliği ($r=0,87$, $p\leq 0,01$) davranışları, sporcuların sosyal kimlik düzeyleri ile

pozitif yönde anlamlı ilişkilidir. Antrenörlerin kimlik liderlik davranışlarının ayrıca sporcuların grup içi bağlar ($r=0,86$, $p\leq 0,01$), bilişsel merkeziyet ($r=0,87$, $p\leq 0,01$) ve grup içi etki ($r=0,85$, $p\leq 0,01$) düzeyleri ile pozitif ve anlamlı ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Sporcuların sosyal kimlik düzeylerine antrenörlerinin kimlik liderlik davranışlarının etkisi

	B	t	p	R	R²	F	p
Kimlik liderlik	0,55	36,91	0,00	0,89	0,80	1362,57	0,00*

Bağımlı değişken: Sporda sosyal kimlik
* $p\leq 0,001$

Tablo 6'da verilen basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre antrenörlerin kimlik liderlik davranışlarının sporcuların sosyal kimlikleri üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğu saptanmıştır [$R^2=0,80$, $F_{1,334}=1362,57$, $p\leq 0,001$]. Antrenörlerinin kimlik liderlik davranışları sporcuların sosyal kimliklerine ilişkin varyansın %80'ini açıklamaktadır. Sonuçlara göre antrenörlerinin kimlik liderlik davranışlarındaki bir birimlik artış, sporcuların sosyal kimlik düzeylerini 0,55 birim artırmaktadır ($B=0,55$, $t=36,91$, $p\leq 0,001$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Spor takımlarında kimlik liderliğinin, takım üyelerinin paylaştıkları sosyal kimlik üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlaya bu araştırmada ön analiz olarak takım sporları yapan sporcuların cinsiyet, yaş ve spor yıllarına göre sosyal kimliklerindeki farklılıklar değerlendirilmiştir. Sporcuların sosyal kimliklerinde cinsiyete göre farklılık saptanmıştır. Erkek sporcuların sosyal kimlikleri ve grup içi bağlar, grup içi etki ve bilişsel merkeziyetleri kadın sporculardan yüksek elde edilmiştir. Ancak literatürde, sporcuların cinsiyetleri açısından sosyal kimliklerini karşılaştıran bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

Sporcuların sosyal kimliklerinde yaşa göre saptanan farklılık, daha düşük yaş grubundaki sporcularda sosyal kimlik düzeylerinin daha düşük olduğu yönündedir. 18-23 yaş sporcuların sosyal kimlikleri ve grup içi bağlar, grup içi etki ve bilişsel merkeziyetleri daha yüksek yaş gruplarından düşük bulunmuştur. Mevcut bulgulardan farklı olarak, Turkyay (2019), 2018-2019 sezonunda Türkiye futbol liglerindeki profesyonel ve amatör futbolcuların sosyal kimlikleri ve grup içi bağlar, bilişsel merkeziyet, grup içi etkilerinde yaşa göre anlamlı bir farklılığa ulaşamamıştır.

Sporcuların sosyal kimliklerinde spor yıllarına göre saptanan farklılık, spor yılı daha az sporcuların sosyal kimlik düzeylerinin daha düşük olduğu yönünde gerçekleşmiştir. Spor yılı 5 yıl ve daha az olan sporcuların sosyal kimlikleri ve grup içi bağlar, grup içi etki ve bilişsel merkeziyetleri daha yüksek spor yılına sahip sporculardan düşük olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Turkey (2019), profesyonel ve amatör futbolcuların spor yıllarına göre karşılaştırmalarda, profesyonel futbolcuların sosyal kimliklerinde bir farklılık elde edememiş, amatör futbolcuların sosyal kimliklerinde farklılıklar tespit etmiştir. Amatör futbolcuların sosyal kimliklerindeki farklılıklar, daha az spor yaşına sahip futbolcularda sosyal kimlik, grup içi etki ve grup içi bağlarının daha fazla olduğu yönündedir. Cameron (2004), sosyal kimliğe üç boyutu içeren bir kavramsallaştırma önermiştir. Buna göre grup içi bağlar grup üyelerinin yaşadığı birliktelik ve aidiyet duygusunu, bilişsel merkeziyet grup üyelerinin üyeliklerine verdiği önemi ve grup içi etki grup üyelerinin üyelikleriyle ilgili olumlu duygularını ifade etmektedir. Ön analiz sonuçları değerlendirildiğinde daha küçük yaşlarda ve daha az spor yılına sahip sporcuların yaşadığı birliktelik ve aidiyet duygusu, grup üyeliklerine atfettiği değer ve grup üyelikleriyle ilgili olumlu duygularının daha düşük olduğu görülmektedir. Martin ve arkadaşlarına (2017), göre grup üyelikleri bireyleri çeşitli şekillerde etkileyebilir ve onlar için farklı anlamlar ifade edebilir; bazılarında göre grup üyelikleri daha merkezi olabilirken bazılarında göre daha yüzeysel olabilmektedir. Bu nedenle sosyal kimliğin öznel olarak bireylerin bilişlerini ve davranışlarını nasıl etkilediğini anlamak önemlidir.

Araştırmada sporcuların sosyal kimlikleri ile antrenörlerinin kimlik liderlik davranışları arasında ilişki ve antrenörlerinin kimlik liderlik davranışlarının sporcuların sosyal kimliklerine etkisi analiz edilmiştir. İlk olarak ilişki analizi, sporcuların sosyal kimliklerinin antrenörlerinin kimlik liderlik davranışları ile yüksek düzeyde pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir. Buna göre sporcuların takımlarında paylaştıkları sosyal kimlik, antrenörlerinin kimlik liderlik davranışları (kimlik birörnekliliği, ilerleticiliği, girişimciliği ve etkinlik düzenleyiciliği) arttığında artmaktadır. Daha sonra yapılan etki analizi sporcuların sosyal kimlikleri üzerinde antrenörlerinin kimlik liderlik davranışlarının anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğunu göstermiştir. Antrenörlerin kimlik liderlik davranışları, sporcuların sosyal kimliklerindeki varyansın %80'ini açıklamıştır. Etki analizi sonuçlarına göre ayrıca antrenörlerin kimlik liderlik davranışlarındaki bir birimlik (ya da 100 birim) artış, sporcuların paylaştıkları sosyal kimliği 0,55 birim (ya da 55 birim) artırmaktadır. Slater ve arkadaşları (2019), elit sporda sosyal kimlik araştırmalarının kanıtlarından yola çıkarak, liderliğin grup süreçlerinden ayrı olarak düşünülmemeyeceğini ve liderlikte sosyal kimlik analizinin spor liderliğine orijinal bir katkı sunabileceğini savunmuştur. Benzer sonuçlar elde edilen araştırmaların ilkinde Slater ve arkadaşları (2013), Londra 2012 Olimpiyat Oyunları'nda Team Great Britain (TeamGB) tarafından yüksek performans ortamının nasıl inşa edildiği ve sürdürüldüğünü sosyal kimlik ve kimlik liderlik teorileri kapsamında açıklamak için vaka

örneği kullanmışlardır. TeamGB lideri olarak seçilen Sir David Brailsford'un sosyal kimlik yaratmaya yönelik kasıtlı girişimlerde bulunduğunu ve bu girişiminin yüksek performanslı ortam geliştirebilecek bir araç olduğunu ortaya koymuşlardır. Daha sonra Slater ve arkadaşları (2015), Londra 2012 Olimpiyat Oyunları'nda altı liderin medya verilerinin (röportaj, konuşmalar, duyurular, blog yazıları) sosyal kimlik yaklaşımı benimseyerek tematik bir analizini yapmışlardır. Analiz, sosyal kimlik liderliği anlayışına beş tema sunmuştur: ekip kimliklerinin yaratılması, ekip değerleri, ekip vizyonu, performans sonuçları ve "biz". Araştırma, sosyal kimlik yaklaşımının, liderlerin etkisiyle ve grup üyelerinin takımın vizyonu doğrultusunda harekete geçirilmesine yönelik psikososyal mekanizmaları açıklaması yoluyla spor liderliğine katkıda bulunabilecek kanıtlar sunmuştur. Slater ve arkadaşları (2019), bir antrenör ile rekreasyonel düzeyde ve rekabetçi ve uluslararası düzeyde yarışan futbol, kriket ve netbol gibi bir dizi sporu temsilen 20,03±3,06 yaş sporcularda, lider ve grup üyelerinin bir sosyal kimliği paylaştığı ve liderin kimliğini grupla paylaştığı iki içerikte deneysel sonuçlar ortaya koymuşlardır. Lider ve grup üyelerinin bir sosyal kimliği paylaştıkları içerikte ilk sonuçlar, sporcuların (grup üyelerinin) liderleri için çaba harcamak için daha istekli olduklarını göstermiştir. İkinci içerikte sonuçlar, liderin kimlik içeriğini grubuyla paylaştığında grup üyelerini harekete geçirme kapasitesinin arttığı yönünde gerçekleşmiştir.

Araştırmanın sonuçları, grup üyelerinin paylaştığı sosyal kimliğe kimlik liderliğinin rolü ve liderliğe sosyal kimlik yaklaşımının spor bağlamında etkinliği desteklenmiştir. Ayrıca mevcut araştırma sonuçları, benzer sonuçlar elde edilen diğer araştırmalarla birlikte kimlik liderliğinin grup sosyal kimliğinin gelişimindeki rolünü öne süren liderliğe sosyal kimlik yaklaşımının sporda uygulanabilirliğine dair katkılar sunmaktadır.

ÖNERİLER

Liderliğe sosyal kimlik yaklaşımı teorik olarak incelenmesine rağmen literatüre ampirik sonuçlarla katkı sağlayan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle sporda liderlik araştırmalarına iyi bir teorik model sağladığı öne sürülen bu liderlik yaklaşımının spor araştırmalarında eksikliği ön plana çıkmaktadır. Sporda kimlik liderliğinin hem bireysel sporlarda hem de takım sporlarında takım üyeleri ve liderler arasında paylaşılan ortak bir sosyal kimliğin geliştirilmesine olan etkileri gelecek spor araştırmalarında hem teorik hem de ampirik olarak ele alınması gereken önemli bir alan olarak düşünülmektedir. Aynı zamanda grup düzeyindeki psikolojik süreçlerin anlaşılmasına yeni fırsatlar sunarak spor

araştırmacılarına yarar sağlayabilir. Sporda kimlik liderliği alanındaki daha fazla araştırma, liderlik stratejilerini ve takım performansını iyileştirmeye yönelik önemli ipuçları sunabilir.

EXTENDED ABSTRACT

INTRODUCTION

Haslam et al. (2020) explains the process between leader and follower with the concept of group. Accordingly, leadership is a process that leaders and followers produce together. According to the social identity leadership approach, leaders and followers are members of a common social group and share a common social identity. Steffens et al. (2014) interpreted leadership in a similar way. For them, leadership is a process that makes followers want to contribute to the goals of the group and act in the interests of the group. In this case, leaders have an important role to play in developing a common sense of "us". In summary, the social identity leadership approach draws attention to a common sense of "us" shared by leaders and followers. This approach also reveals how effective leaders are based on the way they create, represent, and manage a common social identity. In recent years, the social identity approach has started to attract more attention in sports leadership, suggesting its potential and applicability through a series of research studies (Fransen et al., 2016; Turkay et al., 2020; Stevens et al., 2021). However, research on the social identity leadership approach remains limited. Therefore, this research aims to examine the impact of identity leadership in sports teams on the shared social identity of team members. By understanding the importance and effects of social identity leadership in sports teams, this study seeks to provide an important roadmap for further research in the field of sports leadership.

METHOD

The leadership approach discussed in the research explains the process between leader and follower with the concept of group. Moreover, the role of leaders simply to create a common social identity is not enough; group members need to believe that the leaders are representatives of social identity. Based on this information, we selected the sample of the research from athletes engaged in team sports. A total of 336 athletes, including 182 men and 154 women, who were licensed, who were engaged in team sports in Çanakkale, participated in the research. The Social Identity Scale for Sport, a Turkish adaptation of which was made by Turkay et al. (2018), was used to determine the social identity levels of the athletes. The athletes also evaluated the identity leadership behaviors of their coaches by answering the Identity Leadership Inventory statements made by Akfırat (2017), the Turkish adaptation of which was made. Normal distribution assumptions were tested. Normality of the data was found to be significant. In the pre-analysis phase, independent sample t test and one-way analysis of variance were applied. Pearson correlation analysis and simple linear regression analysis were used. For post-hoc analysis, the Games-Howell test was administered with Bonferroni correction ($p \leq 0.016$).

RESULTS

Social identity levels of the athletes were found to be significantly different according to their gender ($p \leq 0.05$). The difference in the social identities of the athletes according to their gender resulted in the favor of the male athletes. The difference in social identity levels of the athletes according to their age was found to be significant ($p \leq 0.05$). The Games-Howell test indicated a difference in athletes aged 18–23 ($p \leq 0.016$). Accordingly, the social identity levels of athletes aged 18-23 were found to be lower. The social identity levels of the athletes differed according to the variable of the sports year ($p \leq 0.05$). The resulting Games-Howell test found a difference in athletes with a sports history of 5 years or less ($p \leq 0.016$). Accordingly, athletes with a sports history of 5 years or less were found to have lower social identities. According to Pearson correlation analysis, it was found that the social identities of the athletes and the identity leadership behaviors of their coaches were positively related ($r=0.89$; $p \leq 0.01$). According to simple linear regression analysis, the effect of coaches' identity leadership behaviors on the social identities of the athletes was found to be significant. It was concluded that the identity leadership behaviors of the coaches had a positive effect on the social identities of the athletes [$R^2=0.80$, $F(1.334)=1362.57$, $p \leq 0.001$]. Accordingly, the identity leadership behavior of their coaches explained 80% of the variance in the athletes' social identities.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The social identity leadership approach provides an understanding of psychological processes at the group level (Haslam et al., 2020). According to Rees et al. (2015), this approach has developed a good theoretical model that goes beyond the individualism inherent in leadership. In other words, he argued that leadership is not a commonly assumed character trait in leadership models. According to this approach, leadership is on the other hand related to what the leader means for the group members. Hogg et al. (2012), similarly argued that traditional leadership research ignores the identity trait of the leader. According to Slater et al. (2014), leadership theories discussed in previous sports research have ignored the social identity approach. In recent years, the number of social identity and identity leadership research has started to increase (Fransen et al., 2016; Turkay et al., 2020; Stevens et al., 2021). Yet research on social identity leadership in sports is scarce. Therefore, the starting point of this research is to contribute to the proliferation of social identity leadership research in sports.

The results of the preliminary analysis showed a significant difference in the social identity levels of the athletes according to gender, age and sports year variables. The social identities of male athletes were found to be at a higher level. Younger athletes and athletes with less sports backgrounds had lower levels of social identity. Accordingly, it can be said that younger athletes and athletes with less sports backgrounds have a lower sense of togetherness and belonging, value to the team and positive feelings. Unlike our results, Turkay et al. (2019) found that amateur footballers in Turkish football leagues (2018-2019 season) with a lower sports background had high levels of social identity.

However, they did not find any difference in the social identity levels of professional footballers according to the variable of the sports year. Martin et al. (2017) explained this situation as follows: individuals can assign different meanings to their group membership. Some individuals may place more value on group memberships. That's why it's important to understand how social identity affects different people.

It was found that the social identities of the athletes and the identity leadership behaviors of their coaches were positively related. Accordingly, when the identity leadership behavior of the coaches increases, it can be said that the social identities of the athletes will increase. In addition, the effect of coaches' identity leadership behaviors on the social identities of athletes was found to be significant. Slater et al. (2019) in their sports research (Slater et al., 2013; Slater et al., 2015) have obtained results that support the contribution of social identity leadership to sports leaders. At the same time, our results are supported. As a result, this research has revealed that identity leadership in sports affects the social identities of athletes.

KAYNAKLAR

- Akfırat, S. (2017). Kimlik Liderlik Ölçeği'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin üniversite öğrenci örnekleminde incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 51-65.
- Avery, J. B., Avolio, B. J., & Luthans, F. (2011). Experimentally analyzing the impact of leader positivity on follower positivity and performance. *The Leadership Quarterly*, 22(2), 282–294.
- Bruner, M. W., & Benson, A. J. (2018). Evaluating the psychometric properties of the social identity questionnaire for sport (SIQS). *Psychology of Sport & Exercise*, (35), 181-188.
- Bruner, M. W., Boardley, I., & Côté, J. (2014). Social identity and prosocial and antisocial behavior in youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*, (15), 56–64.
- Cameron, J. E. (2004). A three-factor model of social identity. *Self and Identity*, (3), 239–262.
- Dunnet, C. W., (1980). Pairwise multiple comparison in the homogenous variance, unequal sample size case. *Journal of the American Statistical Association*, (75), 789-795.
- Fransen, K., Steffens, N. K., Haslam, S. A., Vanbeselaere, N., De Cuyper, B., & Boen, F. (2016). We will be champions: Leaders' confidence in 'us' inspires team members' team confidence and performance. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, (26), 1455–1469.
- Haslam, S. A., Reicher, S., & Platow, M. J. (2020). *The new psychology of leadership: Identity, influence, and power*. Routledge.
- Hogg, M. A. (2001). A social identity theory of leadership. *Personality and Social Psychology Review*, 5(3), 184-200.
- Martin, L. J., Balderson, D., Hawkins, M., Wilson, K., & Bruner, M. W. (2017). The influence of social identity on self-worth, commitment, and effort in school-based youth sport. *Journal of Sports Sciences*, 36(3), 326-332.

- Norman, S., Luthans, B., & Luthans, K. (2005). The proposed contagion effect of hopeful leaders on the resiliency of employees and organizations. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 12(2), 55–64.
- Rees, T., Haslam, S. A., Coffee, P., & Lavalley, D. (2015). A social identity approach to sport psychology: Principles, practice, and prospects. *Sports Medicine*, (45), 1083–109.
- Reicher, S. D. (2017). La beauté est dans la rue: Four reasons (or perhaps five) to study crowds. *Group Processes & Intergroup Relations*, (20), 593-605.
- Reicher, S. D., Haslam, A., & Platow, M. J. (2018). Shared social identity in leadership. *Current Poinion in Psychology*, (23), 129-133.
- Scheepers, D., & Ellemers, N. (2019). *Social identity theory*. Springer.
- Slater, M. J., Barker, J. B., Coffee, P., & Jones, M. V. (2015). Leading for gold: social identity leadership processes at the London 2012 Olympic Games. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 7(2), 192-209.
- Slater, M. J., Coffee, P., Barker, J. B., & Evans, A. L. (2014). Promoting shared meanings in group memberships: a social identity approach to leadership in sport. *Reflective Practice*, 15(5), 672–685.
- Slater, M. J., Coffee, P., Barker, J. B., Haslam, S. A., & Steffens, N. K. (2019). Shared social identity content is the basis for leaders' mobilization of followers. *Psychology of Sport & Exercise*, (43), 271-278.
- Slater, M. J., Evans, A. L., & Barker, J. B. (2013). Using social identities to motivate athletes towards peak performance at the London 2012 Olympic Games: reflecting for Rio 2016. *Reflective Practice*, 14(5), 672–679.
- Steffens, N. K., Haslam, S. A., Reicher, S. D., Platow, M. J., Fransen, K., Yang, J., ... et al. (2014). Leadership as social identity management: Introducing the Identity Leadership Inventory (ILI) to assess and validate a four-dimensional model. *The Leadership Quarterly*, 25(5), 1001–1024.
- Stevens, M., Rees, T., & Cruwys, T. (2021). Social identity leadership in sport and exercise: Current status and future directions. *Psychology of Sport & Exercise*, 55(1), 101931.
- Sy, T., & Choi, J. N. (2013). Contagious leaders and followers: Exploring multi-stage mood contagion in a leader activation and member propagation (LAMP) model. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 122(2), 127–140.
- Tajfel, H. (1978). *Social categorization, social identity and social comparisons*. Academic Press.
- Turkay, H. (2019). *Futbolcularda sosyal kimlik bağlamında prososyal ve antisosyal davranışlar* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Turkay, H., Bayrakdaroğlu, Y., Yağan, Ü. N., & Başkan, A. H. (2020). Takım sporcusu gençlerde sosyal kimlik. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(8), 583-591.
- Turkay, H., Yetim, A., & Sezer, P. (2018). Sporda Sosyal Kimlik Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(78), 493-504.
- Yap, B. W., & Sim, C. H. (2011). Comparisons of various types of normality tests. *Journal of Statistical Computation and Simulation*, 81(12), 2141-2155.

KATKI ORANI CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR CONTRIBUTORS
Fikir ve Kavramsal Örgü <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Ender Ali ULUÇ Şenay Şule YURTDAŞ
Tasarım <i>Design</i>	Yöntem ve araştırma desenini tasarlamak <i>To design the method and research design.</i>	Ender Ali ULAÇ, Şenay Şule YURTDAŞ
Literatür Tarama <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak <i>Review the literature required for the study</i>	Ender Ali ULUÇ Şenay Şule YURTDAŞ
Veri Toplama ve İşleme <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlemek ve raporlaştırmak <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Şenay Şule YURTDAŞ
Tartışma ve Yorum <i>Discussion and Commentary</i>	Elde edilen bulguların değerlendirilmesi <i>Evaluation of the obtained finding</i>	Ender Ali ULUÇ Şenay Şule YURTDAŞ

Destek ve Teşekkür Beyanı/ Statement of Support and Acknowledgment

Bu çalışmanın yazım sürecinde katkı ve/veya destek alınmamıştır.

No contribution and/or support was received during the writing process of this study.

Çatışma Beyanı/ Statement of Conflict

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Researchers do not have any personal or financial conflicts of interest with other people and institutions related to the research.

Etik Kurul Beyanı/ Statement of Ethics Committee

Bu araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulunun 29.12.2022 tarihli ve E-84026528-050.01.04-2200312127 sayılı kararı ile yürütülmüştür.

This research was conducted with the decision of Çanakkale Onsekiz Mart University Graduate Education Institute Scientific Research Ethics Committee dated 29.12.2022 and numbered E-84026528-050.01.04-2200312127.

Bu eser [Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) ile lisanslanmıştır.